

sanctorum apostolorum Petri et Pauli quam ipse A mente domni Adsonis tempore hoc cœnobium cœpit vivens edificaverat, ubi suffragantibus ejus meritis germinare, etc., ut *infra num. 15.* multa tribuuntur dona populis. Quando Deo dispo-

DE MIRACULIS S. WALDEBERTI

ABBATIS LUXOVIENSIS TERTII.

LIBER

Auctore Adsone abbate.

(Apud Mabill., *Acta SS. Bened. Sæc. III*, p. 451, ex ms. cod. Luxoviensi erutus a R. P. Constantio Gravellio, tum priore.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Elogium sancti Waldeberti seu Walberti abbatis Luxoviensis, quatenus ex vetustis monumentis concinnari potuit, exhibuimus in Sæculo secundo. Postea librum de ejus miraculis ad me transmisit R. P. Constantius Gravellius, tum Luxovii prior e florentissima congregatione S. Vitoni, cum hac epigraphe: *Incipit Vita sanctissimi ac Deo acceptissimi Patris Walberti, monasterii Luxoviensis abbatis*; tametsi libellum, non de vita, sed de miraculis longe post Waldeberti obitum patris scribere instituit auctor, Adso videlicet, alio nomine dictus Hermiricus, qui post medium sæculum x Luxovio præfuit post Aaloncum, quem *abbatem et episcopum* appellat: et Adso in Prologo suo memorat *volumen de gestis S. Waldeberti*, quæ temporum injuria excidisse dolemus. In veterrimo Calendario Corbeiensi, ante annos nongentos exarato, quod mutilum et imperfectum Isidori Hispalensis episcopi libris de summo bono assutum præmittitur, S. Waldeberti memoria exprimitur his verbis: *vi Nonas Madias depositio sancti Waldeberti abbatis*, nulla episcopalis nominis mentione facta, uti nec in libello subjecto.

2. De cœnobio Luxoviensi plura leges in Sæculo nostro secundo, tum in Præfatione, tum in Actis sanctorum Columbani et Eustasii abbatum. Tempus quo Columbanus Vosagum incolere cœpit, signavi paulo ante annum quingentesimum nonagesimum. Calculus iste confirmari videtur ex quadam clausula, quæ habetur in fine Expositionis S. Augustini in epistolam Joannis, in novem homilias distinctæ, in quarum fine sic legitur in pervetusto apographo ecclesiæ S. Petri Bellovacensis, uncialibus litteris descripto a quodam monacho Luxoviensi: *Explicitum opus favente Domino apud cœnobium Lussovium anno duodecimo regis Chlothacharii, indictione tertia decima, anno Xlismo Pis Ni feliciter peracto, id est (ut quidem interpretor) anno quadragesimo Patris nostri, Columbani videlicet: qui p. de anno quingentesimo octogesimo quinto in Vosagum advenisse dicendus est, siquidem annus duodecimus Clotharii regis in Burgundia regnantis, et indictio 13 conveniunt in annum Christi 625.* Qua in scriptura illud etiam observatione dignum est, indictionem usurpatam aliquando fuisse in calculo Gallicano, Merovingorum stirpe regnante.

PROLOGUS AUCTORIS.

Luxoviensium cœnobarum sacræ concioni (40)... B Eustasium videlicet atque Waldebertum, etiam qui et HERMIRICUS, nomine abbas, non merito vocatus, perpetuam in Christo Domini salutem.

Consideranti mihi ac sæpius ore ac mente revolventi, quid utilitatis et commodi loco conferrem, in quo a parentibus traditus primævi tirocinii juvenilia rudimenta inter dubia Pythagoricæ litteræ bicornia peregrisse memineram, illud potissimum occurrit, ut ad reparandam succedentium solertiæ præteritarum rerum memoriam, ea quæ per egregios Christi Domini confessores sexcentorum ferme monachorum Luxoviensium fundatores atque rectores,

(40) Supple Adso. Is enim decessorum suorum seriem et breve chronicon descripsisse memoratur,

nostra ætate gesta esse divina gratia noscuntur, stylo commendarem. Nam inter illa quæ jam transierunt, et ea quæ ventura sperantur, profundæ caliginis quasi quodam nebulo interpolante humana perspicacia liberam notitiæ non potest habere facultatem, nisi exterius litteralis industriæ traditione juvetur, per quam ea quæ cursus anterior absorbit, præ oculis adducta, quasi præsentia censeantur. Cujus rei studio nos provocante manum misimus, ut ea quæ ad honorem divinæ majestatis geruntur, quatenus nostra scientiâ contingere potuit, æqualis Adsonis abbatis Dervensis, de quo in sæculo II.

torporis ignavia non lateant, præcipue cum eos nobis divina providentia tanquam specialis dono privilegii patronos destinaverit, quorum præsens suffragium nos muniret, miraculorum virtus clarius illustraret. Sed cum laudamus viros gloriosos in vita sua, nequaquam illum prætermittimus, imo cunctis omnibus proponendum recta fide censemus, per quem hæc omnia eos promeruisse et obtinuisse non dubitamus, qui est gloriosus in sanctis suis, et admirandus in cunctis operibus suis. Ea itaque quæ iidem præfati Patres vel in vita, vel certe quæ paulo post discessionis suæ tempora operati sunt, nequaquam tangimus : sed quod post longe succedentis ætatis excursum, nobis scilicet intuentibus, divina clementia per eos declarare voluit, ex pluribus quæ memoriæ mandari potuerunt, ad exhibendam tenacius tantorum virorum reverentiam non tacemus. Nam si quis eorum gesta plenius nosse desiderat, eorum actus qui voluminibus propriis ab exordio rerum gestarum latius continentur, diligentius in-

quirat, ubi perfacile inveniri poterit, quantis et qualibus virtutum uterque eorum insignibus clarescat.

2. Suscipiat ergo vestra sancta paternitas hoc nostræ devotionis opusculum : quæ etsi imperitos nos facundiæ lepore considerat, tamen dedisse nos operam cognoscat, ne ad glorificandam divinorum operum magnificentiam nostra ignavia torpescat. Ita tamen ista prosequimur, ut si vel rectius vel facetius ad explenda hæc scriptorum quilibet emerit, si quis ex his aut laudis seu mortalis nobis honoris fructus provenire possit, libenter nos hoc profitemur carere privilegio, dum solummodo nos loco cedimus, si alter potior vel facundior subrogetur, tantum pernoscendæ materiæ viam ostendisse sufficiat. Nec nobis merces laboris, ut speramus, a Domino frustrabitur, si vocis facultas defuerit, cum promptius exstiterit nostræ devotionis affectus.

INCIPIT VITA.

Columbano Luxovio pulso, succedit Eustasius.

3. Igitur postquam beatissimus pater Columbanus, ut liber historiæ de Vita et virtutibus ejus scriptus indicat, sub rege Francorum Sigeberto patriæ Hiberniæ finibus exsul Burgundiam aggressus locum sibi specialiter delegerat, cui ab antiquo Luxovium (ut illic legitur) nomen erat, tantam a Domino efficiendorum operum gratiam est consecutus, ut in eo loco signis et prodigiis præeuntibus, sexcentorum ferme monachorum in brevi multitudinem, dispositis per loca sibi exigua (ut usque hodie cernitur) agminibus aggregaret. Quibus in omni sanctitate, sapientia, doctrina et religione optime institutis, ita ut longe lateque per urbes vel monasteria ex disciplinæ beati patris Columbani discipulis pastores eligerentur et rectores, instigante diabolo ab impiissima Brunehilde regina expulsus, egressus a Luxovio Italiam petiit, Bobiense monasterium magnifice condidit, in quo tandem multis miraculorum signis clarus beato fine quievit. Cui ad regendam Luxoviensium monachorum congregationem beatus pater Eustasius providus gubernator successit, qui nobiliori Lingonensium genere exortus, prædecessoris sui in omnibus instituta secutus, æque sapientia et sanctitate ubique locorum fama et virtutibus notissimus migravit ad Dominum, in eodem loco corpore tumulatus.

Dein Walbertus ex milite.

4. Cui in regimine sanctus successor exstitit Walbertus. Qui videlicet vir in vita sua gloriosissimus, licet posterior fuerit ordine, non tamen inferior exstitit meritorum qualitate ; cujus quoque annos adolescentiæ in armis tradunt primum excellentissime

floruisse. Qui scilicet cum esset inelyta prosapia clarissimus, in pago qui vulgo Pontivus dicitur, honoribus et rerum dignitate juxta natales suos ditissimus, tamen sub rebus sæculi regni non immemor æterni, sectabatur sedulus opera misericordiæ, agens quæ Dei sunt, non quæ hominum. Qualis autem et quanta in eo sub illo militari habitu bonorum operum virtus effulserit, sermo nullus explicare sufficit : cum in cæteris quampluribus, tum etiam in his intentissimus, scilicet argentes vestire, inopes alere, imbecilibus præstare solamen, pauperes recreare, refovere mæstos, ad pacem revocare discordes. Sic miles optimus inter fasces constitutus et arma, perituris præponens semper æterna, sedula versabatur cogitatione, quod postea devotus complevit opere. Cujus quidem sub illo bonorum exercitio initium signorum hoc referunt exstitisse.

In pago Meldicensi clarescit adolescens.

5. Intra fines Franciæ, in pago videlicet Meldense, famosi vicus est nominis, prisco nomine *Nant* [infra n. 14] vocatus : qui scilicet vicus sibi a progenitoribus jure hæreditario competeat, ortu quoque ejus et puerilibus incrementis hic locus usque in præsens admodum habetur insignis. Ad laudem etiam ejus nominis fons illic exoritur memorabilis, ex quo perfusa turba popularis lætiorum [an lætiorem] se arbitratur ad sua referre ob memoriam beati viri lucra incolumitatis. In hoc itaque, ut diximus, vicus sui juris ager latissimus fuerat et secundus. Nam cum in aliis vir iste felicissimus, tum quoque rebus pollebat : et hunc quoque agrum anseres agrestes, quas a candore vel sonitu vocis more rustico gau-

tās (41) vocant, agmine collecto frequenti ruptione ab ipso jactu seminis et sationis incremento vastabant. Minister indignatus, cum eas nulla vi inde posset abigere, familiare damnum domino procurat intimari. At ille imperans: Vade, inquit, citius, et ordine pedestri numero integro subsequens reclude eas domi. Mox servo præcedente videres mœstas volucres mirum in globum deposita feritate colligi, ac pro jubentis nutu certo tramite quo ducebantur tectum subintrasse. Ita jam triduum aves illæ sine cibo agentes, beati viri tandem indulgentia relaxantur, dempta scilicet una de numero cæterarum, quam unus e familia furto sublegerat, et sibi male conscius in escas vorax temerator absumpserat. Illæ tamen volucres solutæ de carcere, elato in altum gemitu clamore replentes aera, tecta circumvolant, atque in aures sancti viri damnum sociale resolvunt. Qui mox causam intelligens, depositum inquit, pœnas jussisse debitas pro crimine profiteatur, non necesse intulisse. Præsumptor ut furti reus pudore deprehensus, plumarum quas forte subdlexerat ac quæque residua profert in medium. Ita vir sanctus facta cratione exanimem reparans, restaurato numero sicut abire latantes, nunquam post hæc infra agrum illum irruptionem facere præsumentes. Hæc ergo jam tunc Dominus in servo suo dignabatur ostendere, quem disponebat postmodum sancto illi Luxoviensium monachorum gregi pastoralis auctoritate præficere. Qui etiam si sic in minimis laicus potuit, quanto magis in maximis credendus est sub sancto habitu valuisse!

Eustasii monitis Luxovium se recipit. Solitarius vivit.

6. Hinc jam cum ad altiora tenderet, sæculo omnino renuntiare desiderat, Dei nutu ac beati patris Eustasii consultu Luxoviense monasterium, quod præ cæteris eo tempore regulari ordine districtius erat, copia rerum et numero monachorum excellentius præpollebat, devotus expetiit: ac traditis rerum suarum illic quæ per diversa loca amplissime possederat prædiis, armisque depositis, quæ usque hodie in testimonium sacræ militiæ ejus in eo loco habentur, servorum Dei numero adiit sociandus. Qui sanctæ conversionis gratiam tanta est perfectione adeptus, ut etiam sancto Spiritu illustrante signa virtutum ostenderet, cum in alterius dispositione consisteret. Monstratur adhuc (42) denique locus, duobus a monasterio millibus disparatus, sub saxo quidem præeminente concavus, aqua vero e terra prodeunte blandius irriguus, ubi cellulam sibi referunt statuisse ac contra vel carnis vel antiqui hostis

(41) Sic sancta Amalberga virgo ex agro suo fugasse dicitur aves quasdam *quas communi vocabulo gantas appellare placet.*

(42) Cernitur ad hunc usque diem, habeturque in spelunca sacra rigidum saxum jacenti homini aptatum, in quo febricitantes sæpissime sanitatem recipiunt.

(43) Ex hoc loco intelligitur (quod etiam manifestum est ex Actis S. Bertini abbatis) alium esse Waldebertum hunc a Walberto comite Arcensi,

tentamina non parvo tempore singulariter decertasse.

Eustasio sufficitur. Rem optime gerit.

7. Præterea pater Eustasius, sicut supra prælibavimus, signis et virtutibus quampluribus, ut in descriptione actuum ipsius sufficienter legitur, comprobatus, cum palma honorum operum, Domino vocante, cœleste capitolium ingreditur coronandus. Qui etiam post sacram beati Petri apostolorum principis aram intra mœnia principalis ecclesiæ, quam ipse cum patre Columbano condiderat, magnificam, ut par erat, sepulturam retentat. Nec patitur divina providentia sacrum ovile rectore destitui. Nam in illo sanctorum collegio cum forent plurimi, quos et sapientia et vita commendarat; tamen universi pari voto parique consensu Waldebertum virum æque sanctissimum loco patris decedentis decernunt, ac loci rectorem constituunt, certi de ejus virtute et meritis: quæ etsi in eo poterant augmentari, nulli dubium quin possent fixa deliberatione moveri. Nihil enim a pristino vigore agens remissius, exquisitis arctioris vitæ se districtionibus coercebat. Si quid vero in rebus vel cæteris utriusque vitæ commoditatibus tempore illorum duorum patrum, Columbani videlicet et Eustasii, imperfectum restabat, hic pastor beatissimus Waldebertus omni industria supplevit, auxit, et ad unguem perfectius elimavit. Villas quoque et prædia copiosa traditione publice facta in usus Monasterii contulit: inter quæ vicum quoque, quem superius *Nant* vocatum diximus, genuinum videlicet ejus (43) solum, cum membris adjacentibus sub interminatione tradidit: ut qui eum a loco auferret, æternæ maledictioni succumberet. In pago quoque Tarnensi (44) vicum Herlerum nomine cum omnibus ad se pertinentibus, seu quidquid in Pontivo solido jure possederat, obtulit: et omnium rerum suarum beatum Petrum apostolum in perpetuum hæredem esse constituit. Inter cætera quoque ejus donaria contulit etiam pretiosissimæ gemmæ poculum ex uno topazio, miro modo guttulis aureis, ut ejus est natura, interlitum, interposito anathemate, ut quisquis quacunque occasione exinde illud subtraheret, vel subtractum ausu temerario retinere tentaret, cum diabolo et angelis ejus æternis flammis in perpetuum cruciandus adesset, salva quoque auctoritate Francorum regum et procerum, qui usus admodum eo tempore ferebatur.

Nicetio episcopo familiaris, obit. Ab eo sepultus.

8. Sancto Nicetio episcopo magnarum virtutum

discipulo S. Bertini: nec S. Faræ germanum, aut Ecclesiæ Meldicensis episcopum fuisse, uti alias probatum.

(44) Sic nonnunquam contractis litteris mediæ ætatis auctores vocant pagum Tarvennensem, cui contiguus est vicus Herlerus, vulgo jam *Herly*, situs in comitatu Paulensi ad Romanas vias, inter Agniônis et Edivinix fluviorum capita, teste Malbranco in lib. iv de Morinis cap. 6.

viro famularius dhærebat, interposita utriusque A conditione pacti, ut quis eorum primas Domino vocante rebus humanis excederet, alter superstes locum sibi sepulturæ competentis ordinasset. Quod et ita contigit. Nam cum per quadraginta annorum spatium gloriosus confessor Domini Waldebertus locum sibi delegatum, omni virtutis genere optime dispositum augetet rebus et numero Deo servientium, multis miraculorum virtutibus adornatus migravit, ad Dominum vi Nonas Maias, supernorum civium socius et consors effectus, et ad januam perpetuæ jucunditatis feliciter introductus. In cujus obsequium funeris confluentibus undique fidelium turmis, in ecclesia beati Martini (45) quæ est constructa ex latere monasterii in parte aquilonari, composita a B sancto Nicetio pontifice post aram crypta opere mirifico, Domino disponente dignissima ibidem conditus est sepultura.

Corpus ejus præsidium maxime contra paganos.

9. In quo videlicet loco, post gloriosum vitæ ejus excessum, ad honorem divini nominis plurima sunt ostensa miracula, cum cæcatis vultibus visus redditur, claudis rupta nervorum compagine gressus restauratur, infirmis aspirat sanitas, a membris ægroantium pellitur invisibilis debilitas, mœstis solatia, adversis decidentibus præstantur beneficia: inter quæ etiam divina sunt virtutis commercia. Id certa ratione prior ætas dicitur comprobasse, quod exhibita pio debito jacenti honoris reverentia, quandiu manu hominis exstiterat sacri corporis sepultura, nec pravitas infidelium, nec ulla illic prævalere potuerit C sæva irruptio paganorum. At postquam, seu ob paucioris præconii meritum, seu etiam aliquo compellente casu, supervenientium rerum sumpta inde reverendi corporis ossa alterius templi sunt illata sacrariis, nec nocitura impietas perversorum, nec defuerunt strages et infortunia crudelium nationum: cum etiam longe post pagani (46) subito illuc irrumperentes, omni conamine nisi fuerunt monasterium incendere, sed reforesi manifesta Dei virtute, incassum visi sunt sua incendia admovisse. Quo etiam tempore, ut post dicitur, nonnulli monachorum a paganis inventi sunt interempti.

Successores ejus.

10. Decedente itaque ab hac vita, ut præfati sumus, Waldeberto pastore beatissimo, sanctus Ingo D fredus, omni virtutum genere conspicuus et perfectus, loco ejus est solemniter subrogatus. Deinde proluxa plurimorum temporum serie decurrente, in illo candido nivei monachorum agminis conventu patribus, ut in catalogo eorum facile est inveniri, sibi invicem succedentibus, nec pastoralis auctoritas

(45) Ecclesia ista hætenus superest in meditullio oppidi Luxovii, estque parœcialis.

(46) Saraceni scilicet, et quidem anno (ut videtur) 731. ex dictis ad eum annum.

(47) Imo post Ludovici Augusti ejus filii obitum, cujus hi filii fuerunt. Alia etiam hic peccat auctor, ut cum Pippinum Fontanetensi prælio superstitem facit, cum Drogonem Ludovici filiis adnumerat, quem

defuit, et temporalis subsidii copia usque ad ultimum eorum abbatem, nomine Melinum, prospere perduravit. Hæc nos siquidem quasi per præoccupationem materiæ breviter prælibantes, cum nobis propositum non fuerit præteritorum temporum acta replicare, his omissis ad nostræ ætatis tempora, sicut sumus polliciti, redeamus.

Drogo etiam abbas Luxoviensis. Quo mortis genere extinctus.

11. Post memorabilem Caroli Magni (47) et gloriosi imperatoris obitum, orta fuisse dicitur inter quatuor reges dissensionis magnæ controversia, Carolum scilicet et Pippinum, Lutharium quoque et Ludovicum, rixantibus quoque et vi magna inter se decertantibus, cui eorum solius regni dominatio Franciæ specialius obveniret, quod jam quidem germanus eorum junior Carolus nutu patris decedentis singulariter acceperat. Quæ fraternæ litis impietas cum nulla posset ratione revinci, eo usque deducta est, ut convocatis utrinque regnorum cohortibus, dispositis bellantium cuneis, in fraternas acies vexilla solverentur. In qua acie Lutharii fugiente exercitu, juvante Warino Burgundiæ duce potentissimo Carolus victoriæ signa reportavit, ac sic regnum Franciæ divisit in cæteros regnorum partibus solus accepit. Drogonem (48) vero quintum, æque regnandi avidum, qui clarissimæ utpote ex eodem genere videbatur esse indolis, in clericum attendent, ac in sede Metensis Ecclesiæ pontificem constituunt. Hunc etiam ad amplioris supplementum honoris Luxovio pastorem præesse, decernunt. Quem ille locum acceptum ita strenue post priorum studia et potentissime gubernavit, ut aucta rerum copia in quindecim mansorum millia suo tempore recensenda videretur. Hic interdum ille solito commoratus, dum amœnitate locorum fruitur, Lignonem vicinum fluvium gratia piscandi aggressus, dum piscem immanem sequitur, aquis lapsus subito præfocatur, Mettisquæ delatus in sancti Arnulfi confessoris Christi ecclesia tumulatur. Post hæc tempora Ludovicus, cognomento Pius, in Francia papa Stephano coronantem imperator efficitur. His diebus per plurima monasteriorum loca regularis ordo defecerat, et rerum temporalium administratio quotidianis malorum casibus deperibat. Hic tamen frequentibus D synodalibus conciliis statum Ecclesiarum in pristinum pro viribus reparabat.

Ansegisus abbas.

12. Ea tempestate Luxoviensium quoque dignitas inter cætera pristino rigore tabescente jam pene vacillabat. Quod Cæsar Ludovicus expertus, Ansegisum (49) virum dignissimum, comptum mo-Ludovici Augusti fratrem, et eo vivente Metensem episcopum creatum fuisse constat.

(48) Id nemo, quod sciam, de Drogonis morte prodidit. Eo Luxovii abbate Angelomus libros Regum explanavit, uti ipse testatur in epistola nuncupatoria.

(49) In vulgato indice abbatum Ansegisus Drogoni præponitur et Drogo quidem Ansegiso supervixit.

ribus et sapientiæ decore præpollentem, loco præ-
fuit in pastorem. Hic collapsa reparat, dispersa re-
colligit, situm Ecclesiæ longius extendit, circumpo-
sitas officinas amplioribus spatiis atque altiori-
bus muris exporrigit, parietes quoque Ecclesiæ
cum cæteris ornamentis pulchra varietate depingit.
Capitula siquidem regum Francorum quæ diversis
fuerant acta conciliis, excepit, et uno volumine con-
tineri fecit. Cumque inter regni proceres Francorum
regibus gratus esset, justis et piis operibus intentus
vitæ finem fecit, et illic ubi spatiosius Ecclesiam
extenderat, dignam accepit sepulturam.

*Fulbertus abbas. Gibardus. Galliarum infelix status.
Reliquiæ in rerum invasores delatæ.*

13. Fulbertus quoque, vir quidam illustris, pro-
cedenti tempore in eodem loco constituitur: qui
etiam sanctorum oratoria inter duo monasteria
pulchro satis decore composuit, rebusque decentibus
adornavit. Post hæc longe paganis, ut prædiximus,
irruentibus, monachis fama terroris subiti per di-
versa reptantibus, Gibardus vir genere et doctrina
clarissimus, qui pastor monasterii et abbas eo tem-
pore fuerat constitutus, dum longius ad alias partes
fuerat digressus, paganorum (50) sagittis confoditur,
atque in loco qui Martini villa dicitur, sepelitur.
Telermus quoque monachus honorabilis inter suos,
non longe a monasterio inventus est cum aliis qui-
busdam interfectus. Hinc jam usque ad hæc nostra
tempora pastoribus decedentibus, Richardo (51)
magno duce Burgundiæ, dum invisi tyranni passim
cœpissent emergere, ac sese invicem mutua strage
collidere, Ecclesia Dei confunditur, jura rumpuntur
[l. violantur], legum statuta rumpuntur, possessiones
Ecclesiæ pervaduntur, et ab impiis undique rapiun-
tur. Sacris non est reverentia locis, sed prævalente
nequitia impiorum totus pariter concidit honor reli-
gionis: quod nimium habitatores Luxoviensis
cœnobii peccatis exigentibus pleniter sunt experti;
nam villas et possessiones eorum in hæreditatem
sibi diripuerunt manus alienorum. Cumque rex non
esset et iudex, qui veræ intuitu justitiæ huic impio-
rum pravitati vellet ex toto resistere, compulsi
sunt quamplurimi clericorum contra temerariam au-
daciam diripientium suorum pignora circumferre
sanctorum, ut quos potestas humana non compesce-
ret, virtus ostensa divine coerceret. Inde est quod
loci hujus incolæ alibi fiduciam non habentes, contra
nequitiam perversorum sancti Waldeberti sui defen-
soris latis corporis ejus pignoribus soleant inferre
virtutem, ut qui quondam temporalis militiæ sacra-
menta servasse visus fuerat, ipse quoque inter casus
suorum fidelium pius propugnator assistat. Cujus
rei experimentum se ultro ingerit, si consideretur
virtutis ejus potentia, quam frequenter ostendit.

(50) Id est Nortmannorum. Quod existimo acci-
disse anno Domini 888, quo cæsi ab eisdem mona-
chi Besuenses, teste Joanne monacho Besuensi in
Chronico, Spicilegii tomo II.

(51) Richardus Burgundiæ dux strenuus adversus
Nortmannos, mortuus est anno tertio post obsidio-

S. Waldeberti corpus in primis.

14. Villa marinis littoribus contigua, quæ superius
Herlerium est vocata, tyrannorum vi sublata fuerat.
Monachi ancipiti in discrimine positi, sancti Walde-
berti protectoris sui suffragium expetunt, sancto-
rumque pignorum ejus glebam sibi imponentes, per
fines Franciæ illuc iter intendunt. Quibus abeuntibus
subito Mantne [l. Materna] fluvius obvius occurrit.
Quem cum transmittere cupiunt, plurima præcedente
turba populorum sacri pignoris gleba citra litus
constiterat. Monachi in articulo positi quid facerent
nesciebant. Mira dicturus sum. Mox navis divino
impulsu a remige illuc absque humano juvamine
sponte perducitur, qua sancti corporis gleba tené-
batur. Mirati comites tanta facultate fluvio trans-
ducti, quanta eatenus nunquam fuerant experti. Hinc
itaque procedentes, paulo post ad prædium perve-
niunt Nant (52) superius memoratum: ubi videlicet
ipse et vitæ exordium temporaliter sumpserat, et
quibusdam miraculorum signis vivens illustrarat.
Hic comperta corporali ejus præsentia, dici non po-
test, quanta utriusque sexus illuc confluerit popu-
lorum frequentia. Inter quæ ob beneficiorum ejus
gratiam cum diversa donorum munera cum gleba
sancti viri inter frondes arborum præ turba irruente
decernerent appendi, quoddam ligneum poculum a
quodam contigit offerri. Hoc unus e famulis servan-
dum acceperat. Quod cum quidam lascivus juvenis
et petulans ab illo peteret sibi dari, cum forte vide-
retur indignus promereri, ille exempto ense viri Dei
obsequio deditum gladio nisus est appetere. Cumque
in eum librasset ictum, subito ferientis dextera liga-
tur in aere. Sic ille sine patibulo cælo suspensus
amens redditur, sensu confunditur, fixus tellure te-
netur, nec prius potuit sibi reddi, quam oratione
illorum, quibus nociturus venerat, mereretur absolvi.
Ita plurimorum pectora terror perstriuxerat hujus
facti. Denique hic aliquantisper a populo detenti re-
sumunt iter quod cœperant, ad Herlerum veniunt
quo tendebant. Insurgunt undique injusti pervasores,
volentes eos a finibus repellere, quos sui dispendio
cernebant advenisse. Sed sancti viri virtus terrore
mentes edomat impiorum, et suis reformat domestica
prædia, quæ alienorum factionibus fuerant direpta.
Ita, licet cum labore, rebus compositis, cum sacris
pignoribus monachi obsequentes lætiores redduntur
propriis laribus.

Invasores puniti.

15. Vicus est iterum non ignobilis, Provincherias
suo vocabulo dictus, pene viginti millibus a mona-
sterio disparatus: quem videlicet vicum quidam
miles pervaserat, inter suos nominatissimus. Ad
quem angustia imminente, quia deerat suffragium
terreni defensoris, sancti viri glebam imperabat ne-
nem Carnutum, teste Hugone monacho Floriacensi,
quæ contigit anno 891.

(52) Hinc conjicimus Nantum, Waldeberti nata-
lem locum, esse oppidum Nantogilum, Nantueil, quod
e Burgundia Maternam prætervectis obvium est,
ubi hactenus est prioratus ordinis Cluniacensis.

cessitas deportari. Qua in ecclesia illic propria collocata miles indignatus coepit furere, irasci, sancto derogare, bacchari et insanire, affirmans res ecclesiae ditioni suae libere subjugare. Denique cum quadam die tumidus et elatus equo spumanti per subterpositum ecclesiae campum solutis habenis cursu ferretur praepeti, crure fracto equus in praecipit concidit; ipse vix casum evadens, in proximo a milite interfectus, villam usque in praesens sancto Petro libere possidendam reliquit.

16. Alio quoque tempore Rotbertus quidam miles, viribus potens et opibus, cum nepote Berardo in pago Divionensi Caciacum villam apprime viniferam; Hubaldus vero Molisiacum in pago Belnensi, res videlicet Luxoviensis Ecclesiae, satis iniqua dominatione possidebant. Quare monachi cum principibus Burgundiae saepius conquesti, prevalere non poterant. Inito igitur Letoldi comitis consultu eo tempore, quo rex Lotharius (53) pulsa obsidione Burgundiorum sub ditione sua Divionense receperat castrum; monachi notum repetunt suffragium, sancti Waldeberti pignus venerabile illuc constituunt deferendum. Quo cum pervenissent, medio villae tentorium competenter cum sacro loculo statuunt, cum repente hostes armati ferro et animis, Berardus videlicet cum suis, advenientes quidem cum suo defensore non audent contingere. Villam tamen solito more corripunt, familiam male opprimunt, alimenterum sumptus copiosius ac durius exigunt: sicque cibo rapaciter et vino perfusi, monachis inedia laborantibus, nocte irruente, sopore membra protensa resolvunt. Ecce subito noctis medio eorum princeps, Berardus videlicet, febre corripitur, morbo dysenteriae membra torquentur, fluxu ventris undique coarctatur. Vixque auroram praestolatus monachos adit, ante praesentiam sancti corruit, reatus sui poenitentiam agit: sicque indulta sanitate, villa Caciacus ex tunc et nunc alieno eruitur possessore, domini proprii potitur libertate.

17. Hubaldus vero miles, licet in rebus sanctuarii avidus, alias tamen vir probus, et ut armis, ita etiam moribus modestus, quem in pago Belnensis provinciae apud Molisiacum villam monachorum vini et frugum redditus diximus subjugasse. Visis hujus sancti virtutibus territus et miraculis, in reliquum, licet nolens, possessionem suam ecclesiae dereliquit.

Alia miracula.

18. Alio post haec tempore iidem monachi in pago Alsgodiensium, tyrannorum infestatione prorumpente, quarundam rerum suarum fuerant dispendia passi. Hac perurgente necessitate eas habita deliberatione decernunt partes adire, habentes secum fidei tutamina, sacra videlicet reliquiarum (54) pi-

(53) Lotharius regnavit ab anno 954 in annos triginta. Hinc auctoris aetatem discere, qui successor ponitur Aalonci, aliis Adalonci inferius memorati.

(54) Reliquiarum S. Eustasii pars quaedam in

agnora ex membris sancti Eustasii, nec non S. Waldeberti confessoris Domini gloriosi. In quo itinere non longe a monasterio, apud villam quae Sanctae Mariae dicitur, primum sunt hospitati. Deinde locum qui Campaniolas vocatur aggressi, quarto demum die illuc perveniunt, quo fuerant malorum improbitate provocati. Erat in illo comitatu non parvus numerus tam ex monachis quam ex ministrantibus, cum quibus ierat abbas et episcopus, nomine Aaloncus. Pervenientes itaque ad locum destinatum, quia alibi locus aptus non fuerat, in prato quodam quod eis contradicebat, super unius quercus abscisae truncum statuunt. Ad famam igitur tantae novitatis pluribus concitatis, cerneres promiscui sexus infinitam populorum multitudinem illuc repente confluisse, non solum ex vicinis, sed ex longinquis partibus, locis, villis et oppidis mirum in modum conglobati omnes conveniunt: ac mox campum replentes, una voce, consona devotione omnipotentis Dei nomen et sancti Waldeberti cuncti invocant, suis incommodis opportuna suffragia petunt. Ut autem declararet divina potestas sanctorum suorum etiam corporale adesse beneficium, fit subito tantus de caelo strepitus, tantus terror, ac in modum tonitruum sonus vehemens concitati, ut terra, sicut eis videbatur, tremente, vix praesentes populi supra pedes consisterent, ac quisquis illorum qua parte esset constitutus nescirent. Illi attoniti, et de ea re quae acciderat nimium pavefacti, postquam virtute redita ad semetipsos sunt reversi (mira dicturus sum), videres avem in figura columbae per serenam aera de sublimibus descendisse, ac blande volatu super loculum sanctum familiariter circumvolasse: quae deinde expleto cursu caeli secreto recipitur, quo manifeste advenisse probatur. Hinc virtus utriusque sancti coepit ostendi. Mox etenim duo propriis diu luminibus orbat, ea hora qua avis praedicta visa est abscessisse, sine ductu alterius recepta luminis claritate ineunt gaudentes ad sua festinanter properare. Deinde quoque alii duo complicita nervorum nodositate catenatis quasi membris toto corpore astricti, aliorum manibus sacris pignoribus illati, divina virtute ostensa in pedes sunt subito erecti, et ad propria absque humano juvamine laetantes sunt reversi, ac terram quam prius calcare nesciebant, novo docti itinere liberis gressibus Dominum glorificantes et sanctum Waldebertum praevium habentes ambulare coeperunt.

19. Huic itidem loco castrum cernitur esse contiguum, quod priori tempore Montem Biliardae (55) novimus esse cognominatum. Hujus oppidi incolam nomine Utonem, non ab ignobili genere oriundum, pluribus notum fuisse satis est compertum. Hic nervis coactis et corporis facultate privatus manibus

caenobio Luxoviensi asservatur, scrinio eburneo et argenteo inclusa.

(55) Montbeliard oppidum munitissimum in comitatu Burgundiae.

per terram repens ire non poterat, nisi vel equo, vel asino sessore uteretur. Hic itaque ad locum perductus est cum summa devotione, quo sancti hujus venerabile pignus cognoverat constitisse. Venit igitur, lacrymis humum perfudit, sancti nomen invocat, suffragium exposcit: nec ante a loco discedit, donec divina virtute ruptis nervorum nexibus redit ad propria, pristina incolumitate donatus.

20. Et quoniam temporis et ejusdem beneficii se opportunitas dedit, non piget iterum aliud ad laudem divini nominis referre, quod in re simili vir iste sanctus dissimiliter est operatus. In pago siquidem rusticorum usu Warasum (56) nuncupato, ætate priore fuisse quemdam virum novimus, qui proprio fuerat Bernericus nomine dictus. Qui quidem generis erat libertate potitus, sed tamen toto corpore et nervis astrictus, nulla facultate poterat solide terris affigere gressus. Hic biroto carpento impositus quocunque esset ducendus, unius bovis et famuli videbatur esse contentus. Qui audita virtute sancti, juncto bove ac ministro præmisso carpento impositus, pervenit ad locum, quo se duci fuerat deprecatus. Ante præsentiam sancti in terra prostratus diu decubat, cum lacrymis preces miscet, et familiarem bovem sancto Waldeberto non tardans polliceri, si hac corporis incommoditate mereretur absolvi. Cujus quidem vir sanctus non est dedignatus suscipere gemitum supplicantis, sed tamen præsentem distulit impendere sanitatem. Nam non impe-

(56) Eustasius abbas et cum eo Agilus Warascos ab erroribus revocasse dicuntur.

(57) Reliquiæ S. Waldeberti hactenus in ecclesia Luxoviensi coluntur, caput quidem in argentea effigie, reliquæ corporis partes in theca ex argento

trato quod diu rogaverat, moestissimus abscedebat. Cumque aliquantulum itineris rediens peregisset; O sancte, inquit, Waldeberte, placetne tibi quod tristis veni, tristior recedo? Hæc dicens plastrum stare jubet, terram petit, bovemque in pascua resolvit: cum subito sanus factus concitus redit, gratias agit, bovem ductorem obtulit, ac firmatis gressibus ad domum lætissimus redit.

21. Quædam iterum femina genere nobilis, gravissimo tenebatur morbo ejusdem contractionis, destituta solatio corporeæ facultatis. Quæ cum jam consequendæ salutis commercio desperata videretur, ad locum eundem (57) se petiit deportari. Ubi cum diutinis precibus et lacrymis insisteret, repente sanata non sine admiratione multorum in pedes constitit. Sed cum adepta sanitate vellet inde recedere, in itinere jam posita subito in terram concidit, et in eundem contractionis morbum astrictam se esse cognovit. Suspiciens cælum ingemuit, et rursus ad locum se referri fecit. Ubi cum pristinam sanitatem recepisset, quasi aliquantulum jam segura, res necessarias revisere cupiens a loco discedit, et abire jam cœpit. Sicque in itinere jam constituta, rursus in unum corporis globum contrahitur, atque denuo ad locum refertur. Sicque factum est, ut quotiescunque inde abire voluisset, in eundem morbum concideret, donec tandem recepta sanitate animum fixit, et usque ad ultimum vitæ suæ tempus in eodem loco permansit.

deaurato, ut me monuit jam laudatus R. P. Constantinus Gravellius, cui plurimum in his adnotationibus debemus. S. Waldeberti translatio (forsan elevatio) Luxovii celebratur Maii die 16, uti et SS. Eustasii et Columbani.

ANNO DOMINI DCCCCXCIV.

SANCTUS AYMARDUS

ABBAS CLUNIACENSIS III.

VETERUM DE S. AYMARDO ABBATE CLUNIACENSI TESTIMONIA

(Ex Bibliotheca Cluniacensi, edente D. Marrier.)

I.

S. Odilo abbas Cluniacensis in Vita S. Maioli prædecessoris sui.

Huic (Odoni) successit felicis memoriæ Heynardus nomine, beatæ simplicitatis et innocentie filius. Hic in augmentatione prædiorum, et acquisitione temporalis commodi adeo studiosus fuit et in observatione satis devotus. Hic et amissionem temporalis luminis, et quidquid sibi adversitatis accidere potuit, absque omni murmuratione et indignatione patientissime tulit. Hic etenim vir ob meritum pa-

trientie, simplicis et innocentis vitæ, tanto talique a Christo ditatus est munere, ut ejus tempore ad amorem monastici ordinis auctorem nostræ salutis beatum Maiolum dignatus est accersere.

II.

Glaber Rodolphus lib. III Historiæ, cap. 5.

Post Odonis obitum successit Heimardus vir simplex in ipsius locum, qui, licet non adeo famosissimus, regularis tamen observantiæ non impar custos.